

[Univerzita jako pokus o jednotu lidského vidění světa]

17. 8. 77 [770817-2]

(47) (4) (SSaŽ – Strašnice, 17. 8. 77 dopoledne.)

Idea univerzity upadla v zapomenutí; dnes chápeme univerzitu jako jistou organizaci vysoké školy, jako instituci výchovnou, kde profesori přednášejí, žáci naslouchají a cvičí se ve svých oborech pod jejich vedením. Když absolvují zkoušky, stávají se odborně připravenými a chybí jim už jen potřebná zkušenost. Ale to je naprosto vnější a nepřiměřený, povrchní pohled na univerzitu. Univerzita je ve své podstatě pokusem o odpověď na vyzývavé ohrožení jednoty lidského života a jednoty lidského vidění světa a jednoty přístupu k tomuto světu. Prvním pokusem o integraci všech vrstev a složek lidského života tváří v tvář jednotnému, „krásnému“ světu (= kosmu) je filosofie. Ale filosofie byla vždycky také zkoumáním a analýzou; odtud také tendence rozstrukturovat se na jednotlivé – zatím stále ještě filosofické – disciplíny. Ale tyto disciplíny měly brzo rostoucí centripetální tendence, až se skutečně vydělily v samostatné, již nefilosofické, nýbrž právě mimofilosofické, „vědecké“ obory. Tím došlo jakoby k rozpadu „kosmu“ a ve vší naléhavosti se před vzdělance postavila otázka rekonstituce, resp. restaurace jednoty, integrity světa, „kosmu“. Čili jak znovu získat svět jako „univerzum“. To nebylo jednoduché; zejména to nebylo možné pouhým návratem, rekursem k filosofickému základu. Bylo zapotřebí zachovat vydělené speciální disciplíny, ale uvést je znovu v jednotu. K tomu cíli bylo nezbytné vytvořit dosti komplikovanou strukturu, soustavu nových vztahů, kterým sice vévodila filosofie (resp. zejména theologie), ale aniž by se je pokoušela redukovat na nějaké své odnože. A tato nová soustava vztahů si vyžádala také určité institucionální či lépe: organizační zabezpečení – a to právě v univerzitě. Univerzita je tedy zároveň ideový, myšlenkový, ale zároveň také organizační pokus o vytvoření jakési atmosféry solidarity a vzájemnosti, v níž jediné mohou vědy růst jako navzájem spjaté a souvislé, neboť ve svém poznávání mířící k témuž světu, k témuž univerzu (byť z různých stran). Univerzita jednak koordinuje aktivitu jednotlivých oborů (které v důsledku svého osamostatnění ztratily schopnost se samy vyvíjet koordinovaně); zejména pak stimuluje a usnadňuje komunikaci mezi obory a mezi odborníky; a tím, že v komunikaci přivádí různé disciplíny a různé koncepty do konfrontace, do rozhovoru, diskuse až polemiky. V důsledku toho všeho musí každá speciální disciplína nějak respektovat výsledky bádání jiných speciálních disciplín a tak se jí dostává opětovných připomínek toho, že svět, jímž se zabývá a jejž zkoumá, je týž jako svět, jímž se zabývají a jejž zkoumají jiné disciplíny, že je to tedy „univerzum“.

Univerzita ovšem nekoordinuje jen odborné disciplíny, ale také vědce a adepty vědecké dráhy. Zkoumající vědec musí být i docela lidsky, společensky přiváděn do kontaktu s druhými vědci, ovšem především ve věcném zájmu, ale také osobně. Univerzita není pouze organizace, instituce, ale je to také určitá duchovní a myšlenková atmosféra, v níž je v posledu každé vědecké úsilí zakotveno. Neboť není možná žádná věda, žádný výzkum bez opravdového zájmu těch druhých, společnosti vůbec a zejména vzdělanců, intelektuálů, odborníků (nejen téhož oboru). Nejde jenom o to, že společnost musí nějak přispívat materiálně a finančně, tj. že

vědec žije nutně z přebytků společenské produkce, že si bezprostředně málokdy může vydělávat na svou obživu přímo užitečnými výsledky, jichž dosahuje. Tím nejdůležitějším je společenský interes ve věci samé, zájem o poznání (tj. o poznání světa), o vědění vůbec. Vědec zároveň musí o svých objevech a o svých teoriích ty druhé přesvědčit nebo alespoň přesvědčovat; pravda musí být sdělována, tj. formulována a zdůvodňována tak, aby přesvědčila. A kontrolu, je-li nějaké zdůvodnění nebo nějaký výklad opravdu přesvědčivý, musí a také může vykonávat jen poměrně úzká skupina odborníků, tj. těch, kteří jsou s danou problematikou důkladně seznámeni a mají své vlastní přístupy i své vlastní názory, zejména však jsou jakožto myslitelé a vědci vždycky otevřeni vstřícnosti pravdě a lepšímu poznání pravdy.